

Методика. Практика. Експеримент

Дослідно-експериментальна робота як чинник інноваційного розвитку освітнього закладу

Олена ГАЖАЛА,

заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель-методист

Метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Це передбачає реформування системи освіти, в основу якого покладатимуться принцип пріоритетності людини, модернізація структури, змісту й організації освіти, створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей.

У цьому контексті важливого значення набуває інноваційна та дослідно-експериментальна діяльність навчальних закладів, що характеризується як системним експериментуванням, розробленням, апробацією, впровадженням, розповсюдженням освітніх інновацій, так і процесом внесення якісно нових елементів в освіту. Комплексну діяльність щодо створення (розроблення), засвоєння, використання та поширення нововведень вважають інноваційним процесом [1].

Освіта повинна підготувати інноваційну людину, здатну та охочу творити і сприймати зміни та нововведення. А також зміну технологій, інформації, знань, самих обставин життя. Але для того, щоб готувати людину і суспільство до інноваційного типу життя, на думку В.Г. Кременя, необхідно змінити саму освіту [2].

Зазначимо, що **інновацію** розуміють як нововведення, зміну, оновлення, новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях. Дослідники наголошують: інновації в освіті – процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [3].

Проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті присвячено значну кількість досліджень, зокрема В.Г. Кременя, І.А. Зязюна, С.А. Бараннікової, В.І. Загвязинського, М.В. Кларіна, Г.М. Коджаспарової,

В.Я. Ляудіс, А.М. Моїсєєва, І.П. Підласого, Л.С. Подимової, С.Д. Полякова, А.І. Пригожина, В.І. Рибакіної, В.О. Сластьоніна, С.О. Сисоєвої, П.І. Щедровицького, А.В. Хуторського та ін. Науковці обґрунтували теоретичні положення щодо сутності інновацій, розкрили основні поняття, структуру інноваційного процесу, виокремили етапи впровадження інновацій в умовах навчального закладу.

Як зазначається в дослідженнях, основу будь-якої інновації становлять нова педагогічна ідея, оригінальний підхід. Продуктивність інновацій перевіряється шляхом експерименту, який передбачає внесення змін в освітню практику [4]. Інноваційна діяльність та дослідно-експериментальна робота в освітніх закладах сьогодні – вимога часу. З 2010 року в рамках дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня розроблення власної моделі сучасного навчального закладу як Школи життєвого успіху ефективно здійснює і Броварське навчально-виховне об'єднання Броварської міської ради Київської області (Наказ Міністерства освіти і науки від 03.12.2010 №1 198). Це єдиний заклад в Україні, який об'єднує у своїй структурі Центр розвитку дитини (Школа радості та сили розуму), Центр позашкільної освіти, міський територіальний осередок Малої академії наук (Школа життєвого успіху), Центр професійної освіти, Ліцей технологічного профілю та школу екстернів (Діловий центр «Успіх»).

Здійснюючи експеримент на базі Броварського навчально-виховного об'єднання, його учасники мають з'ясувати і проаналізувати спрямованість

педагогічних пошуків, виявити тенденції розвитку сучасної освіти, обґрунтувати можливість у рамках запропонованої інноваційної моделі навчального закладу створення сприятливого освітнього середовища для забезпечення умов формування успішного, конкурентоспроможного випускника, розробити організаційно-функціональну структуру, змістове наповнення, кадрове та управлінське забезпечення моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху.

Дослідно-експериментальна робота як метод пізнання зумовлює в природних і спеціально організованих умовах вивчення педагогічного явища, пошук нових способів вирішення педагогічних проблем [5]. Вона проводиться в декілька етапів.

На I (організаційно-підготовчому) етапі (вересень 2010 р. – травень 2011 р.) були реалізовані завдання щодо створення нормативно-правового забезпечення експерименту, визначення та наукового обґрунтування теми, мети та завдань дослідно-експериментальної роботи, формування системи цілей і створення організаційного механізму їх досягнення.

Відбувалося ознайомлення з теоретико-методологічними засадами, теорією і практикою з проблеми експерименту, здійснювалася підготовка педагогічного колективу БНВО до роботи в умовах дослідно-експериментальної роботи шляхом проведення педагогічних рад, засідань методичних об'єднань, тренінгових занять, педагогічних читань, організації роботи творчих груп. У такий спосіб розширювалося уявлення учасників експерименту про інноваційну модель освіти і виховання, шляхи розвитку освіти, що забезпечують досягнення якісного нового рівня в підготовці учнівської молоді до соціальних змін, формування її конкурентоспроможності на ринку праці та успішності в особистому і суспільному житті.

У контексті ознайомлення зі стратегією, змістом, формами та методами проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Розроблення навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху» відбулися зустрічі адміністрації і педагогічного колективу БНВО з науковцями Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України та Інституту проблем виховання НАПН України. Ці зустрічі сприяли усвідомленню розуміння змісту, завдань і шляхів проведення дослідно-експериментальної роботи.

Реалізація моделі Школи життєвого успіху неможлива без співпраці та партнерських відносин між БНВО та науковими установами, представниками професійної громади міста, бізнесу, молодіжними та громадськими організаціями, батьками учнів та вихованців. Це забезпечує створення організаційно-педагогічних умов для формування успішної особистості, здатної вирішувати складні питання життєтворчості, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей.

Протягом серпня 2011 – квітня 2012 років педагогічний колектив Броварського навчально-виховного об'єднання вирішував завдання II (концептуально-діагностичного) етапу дослідно-експериментальної роботи, що охоплювали:

- розроблення теоретико-методичних засад функціонування моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху, вибір методик і технологій дослідження та методів моніторингу експерименту;

- визначення критеріїв, показників щодо рівнів сформованості основних життєвих компетентностей учнів та вихованців навчального закладу;

- здійснення діагностики професійної компетентності педагогічного колективу за проблемами дослідження;

- організація та проведення комплексного психолого-педагогічного моніторингу готовності учнів і вихованців до набуття життєвих компетентностей, що забезпечують формування стану впевненості в собі;

- формування та уточнення поняттєвого апарату дослідження, наукових підходів, коригування методики експериментального пошуку.

У результаті діяльності педагогічного колективу Броварського навчально-виховного об'єднання на II етапі дослідно-експериментальної роботи розроблено Концепцію моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху. У ній визначено:

- *Актуальність.* Стан проблеми (сутність Школи життєвого успіху як базисної ідеї інноваційного розвитку навчально-виховного об'єднання). Концептуальне моделювання розвитку Броварського навчально-виховного об'єднання зумовлено освітньою потребою регіону забезпечити: якісне оновлення методології, змісту і технологій підготовки учнівської молоді та дорослих громадян до сприйняття ринково-економічних реалій працевлаштування та оволодіння особливим видом діяльності, що спрямована на досягнення життєвого успіху. Провідними ідеями моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху є гуманізація освіти, врахування традицій української педагогіки, соціалізація, єдність навчання і виховання, формування всебічно розвиненої особистості, виховання життєтворчості.

- *Методологічні засади, підходи, принципи, критерії моделі НВО як Школи життєвого успіху.* Теоретико-методологічна основа концепції ґрунтується на філософських положеннях про єдність свідомості та діяльності, про взаємозалежність між розвитком особистості й організацією її навчальної роботи, ідеях особистісно орієнтованої освіти, психолого-педагогічній теорії цінностей, дослідженнях в галузі педагогіки успіху, формування і розвитку життєтворчих компетенцій особистості, психолого-педагогічних тенденціях розвитку профільної та професійної освіти в Україні, теорії систем і системного підходу, теорії управління системами, теорії

змісту навчання. Достовірність результатів забезпечуватиметься коректним використанням методик і технологій; якісним обробленням експериментальних даних; систематичним порівняльним аналізом ефективності навчально-виховного процесу з формування успішної особистості.

- *Суб'єкти спільної діяльності та цільові групи.* Цільові групи охоплюють: вихованців Центру розвитку дитини, вихованців Центру позашкільної освіти, учнів Центру професійної освіти, учнів Ліцею технологічного профілю, педагогічних працівників навчально-виховного об'єднання, батьків учнів та вихованців. Суб'єктами спільної діяльності визначено представників державних установ, що здійснюють наукове керівництво, навчальних закладів та закладів культури міста, професійної громади міста, засобів масової інформації, молодіжних і громадських організацій.

- *Мета, стратегія та завдання концепції.* Метою концепції є розроблення та обґрунтування організаційно-функціональної структури, змістового наповнення, кадрового та управлінського забезпечення моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху.

- *Зміст, форми і методи функціонування моделі НВО як Школи життєвого успіху.* Функціонування моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху передбачає організацію та забезпечення процесу формування і впливу сприятливого освітнього середовища на становлення успішного та конкурентоспроможного випускника навчально-виховного об'єднання шляхом неперервного розвитку особистості в багатовимірному об'єкті освіти (НВО).

- *Управління навчально-виховним процесом інноваційного навчального закладу.* Управління навчально-виховним об'єднанням здійснюється на основі інноваційних технологій: педагогічного менеджменту, адаптивного управління, громадсько-державного управління, використання інформаційно-комунікаційних технологій.

- *Система підготовки кадрів до реалізації моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху.* Ефективність заходів щодо реалізації цієї моделі забезпечується системною роботою з підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників закладу (науково-теоретичного, загальнокультурного), а також психолого-педагогічної підготовки і професійної майстерності.

- *Шляхи, умови та очікувані результати.* У процесі створення та реалізації моделі

навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху відбувається поглиблення розвивальних можливостей чинної державної програми, розширення форм організації навчальної діяльності, оновлення методів і технологій викладання основних навчальних дисциплін, організація пізнання та самопізнання, набуття учнями і вихованцями нового досвіду в самореалізації їх життєдіяльності.

- *Практичне значення реалізації концепції.* Створення моделі навчально-виховного об'єднання забезпечить функціонування інноваційного освітнього закладу, мета діяльності якого – навчити особистість жити успішно, гарантувати комплексну реалізацію психолого-педагогічних умов, змісту, інноваційних форм, методів розвитку життєвої компетентності випускників НВО та спрямованість їх на працевлаштування і вибір професії, орієнтацію на власний життєвий успіх та успіх близьких людей [6].

З метою отримання порівняльних аналітичних даних для внесення відповідних змін у хід експерименту, коректив у планування навчально-методичної, навчально-виховної, організаційно-масової роботи, а також плани роботи педагогічної ради та методичних об'єднань здійснено комплексну діагностику педагогічного, учнівського та батьківського колективів.

Результати проведеного діагностування дали змогу спланувати психологічний супровід діяльності педагогічного колективу на наступні етапи експерименту.

З метою підвищення рівня професійної компетентності педагогів закладу проводяться семінари-практикуми інноваційної тематики. Предметом обговорення є поняття *успіх, життєвий успіх, самопізнання і саморозвиток особистості, особистісний стиль діяльності і професійно-інноваційний потенціал педагога, акмеологія фахівця освіти* тощо. Функціонує та систематично поповнюється електронна база статистичних даних, текстових

матеріалів, електронних презентацій, що спрямовані на підвищення обізнаності кожного педагога з питань формування успішної особистості, спонукають до постійної системної самоосвіти та вдосконалення володіння інформаційно-комунікаційними технологіями.

З метою консолідації зусиль педагогічних працівників і батьків учнів та вихованців, спрямованих на формування успішної особистості, підготовлені рекомендації та організовано роботу, що базується на принципах усвідомленого партнерства, забезпечення єдності розуміння освітніх вимог сім'ї та закладу до виховання дитини, педагогічної просвіти батьків, педагогізації сім'ї. Проводяться лекторії для батьків, спільні виховні заходи, акції, проекти, зустрічі з людьми, що досягли успіху в житті.

Упродовж серпня 2012 р. – червня 2015 р. педагогічний колектив Броварського навчально-виховного об'єднання працював над реалізацією завдань III (формувального) етапу дослідно-експериментальної роботи, основними завданнями якого визначено:

- дослідження організаційних, психолого-педагогічних умов забезпечення наступно-перспективних зв'язків між структурними підрозділами навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху;

- розроблення, апробацію та експериментальне впровадження навчальних курсів, програм і посібників;

- розроблення та практичне відпрацювання методики узгодження взаємодії всіх суб'єктів експерименту;

- проведення спостереження за розвитком пізнавальних процесів та інтересів до різних видів діяльності у дітей дошкільного віку, реалізацією природних нахилів, задатків та професійних схильностей у вихованців молодшого і середнього шкільного віку, за динамікою розвитку життєвих компетенцій старшокласників;

- здійснення поточного моніторингу рівня сформованості основних життєвих компетентностей учнів та вихованців.

На формувальному етапі здійснюється змістове наповнення забезпечення моделі Школи життєвого успіху, перебудовується навчально-виховний процес, вносяться корективи в управлінську діяльність та роботу з кадрами. Водночас відбувається наскрізне психологічне супроводження реалізації моделі.

Ефективність заходів щодо реалізації моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху забезпечується системною роботою з формування основ успішної особистості: позитивного світосприйняття, вчинкової діяльності учнів та вихованців на засадах патріотизму і гуманізму, стійкої мотивації до навчання і досягнення успішних результатів діяльності, вміння шукати та використовувати інформацію, володіння технікою

особистісного зростання, здатності до успішних комунікацій та життєво необхідних основ фінансово-економічної грамотності.

Навчання і розвиток вихованців Центру розвитку дитини відбувається за програмами «Українське дошкілля», «Впевнений старт», що мають гриф Міністерства освіти і науки України, та за авторськими (експериментальними) парціальними програмами: «Англійська мова» (комунікативним методом, автори Н.М. Трофанчук та І.А. Кособуцька), «Музична скарбничка» (автор В.О. Вальченко), «Я пізнаю комп'ютер» (автор Н.В. Левченко), «Розвиток пізнавальної сфери «Як? Чому? Коли?» (автор М.Д. Спичак).

Вихованці Центру позашкільної освіти навчаються за типовими програмами з різних напрямів позашкільної освіти й авторськими (експериментальними) програмами гуртків з елементами профорієнтації, економічної грамотності: «Майстерня подарунків» (автор Н.В. Чернецька), «Школа лідерів» (автор К.С. Бондар) та практико-орієнтованими проектами: «Від захоплення – до становлення особистості» (автор О.І. Маєвський), «Життєві аксіоми та цінності» (автор В.В. Поплавська).

Учні Ліцею технологічного профілю та Центру професійної освіти, об'єднаних у Діловий центр «Успіх», окрім державного стандарту опановують програми курсів за вибором: «Побудова кар'єри», «Власна справа», «Фінансова грамотність», «Людина і праця». Також запроваджено експериментальний проект «Територія успіху» (автор Н.В. Левченко) та експериментальну програму годин психолога «Тернистий шлях до власного «Я» (автор К.С. Бондар).

На особливу увагу заслуговує програмне забезпечення профорієнтаційної роботи, оскільки саме профорієнтацію визначено провідним видом діяльності в рамках дослідно-експериментальної роботи. Для молодших вихованців запроваджено експериментальну програму «Калейдоскоп професій» (автор С.В. Кисіль). Реалізація практико-орієнтованого проекту «Крок у світ професій» (автор С.В. Кисіль) розпочинається в Центрі позашкільної освіти й продовжується у Діловому центрі «Успіх». Триває розроблення навчально-методичного забезпечення експериментальних програм і проектів, опис змісту та узагальнення напрацьованих матеріалів.

Упродовж усього формувального етапу здійснювалося розроблення моделі успішного випускника БНВО як випускника Школи життєвого успіху. Головна місія Школи життєвого успіху – сформувати світогляд та життєві переконання випускників, підготувати їх до життя у соціумі, створити умови до самореалізації. У сучасному інформаційному світі важливим є не так здатність накопичувати знання, як уміння ними користуватися, вміння спілкуватися, ефективно взаємодіяти у команді, вести здоровий спосіб життя, вірити у власні сили та можливості. Тому підґрунтям для формування успішної особистості випускника БНВО як Школи життєвого успіху є компетентісний підхід.

На формування життєво важливих компетенцій впливає не лише освітній простір навчального закладу, а й пріоритетні напрями його діяльності. Компетентність завжди передбачає наявність ініціативи, організаторських здібностей, високої свідомості та здатності адекватно оцінювати власні дії, що забезпечують особистості нові можливості особистісного та професійного зростання.

У рамках реалізації завдань IV (узагальнювального) етапу дослідно-експериментальної роботи підбиваються підсумки, визначається співвідношення мети і завдань із результатами експерименту, оцінювання ефективності навчально-виховної системи, відбувається вдосконалення інформаційно-аналітичної та інформаційно-методичної діяльності закладу, пов'язане з популяризацією досягнень сучасної психолого-педагогічної науки, друком матеріалів з досвіду роботи педагогів, забезпеченням функціонування веб-сайту та поповненням інформаційно-методичного банку.

Дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня на базі Броварського навчально-виховного об'єднання стала фактором інноваційного розвитку закладу, змінила його статус і структуру, забезпечила перехід діяльності на якісно новий рівень, що дозволило утвердити педагогіку успіху та оптимізувати навчально-виховний процес.

Діяльність в умовах експерименту спрямована на досягнення очікуваних результатів, що змінило смислові акценти підвищення професійної компетентності педагогів шляхом організації роботи творчих груп, запровадження сучасних інноваційних технологій навчання і виховання. Робота в інноваційному режимі дає можливість педагогічному колективу створити сприятливе освітнє середовище, працювати на успіх учнів, що і є кінцевим продуктом педагогічної діяльності [5]. Для розроблення та впровадження моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху скоординовано зусилля всіх учасників навчально-виховного процесу, застосовано широкий спектр педагогічних технологій у ньому на різних освітніх рівнях з урахуванням інтересів, потреб і можливостей учнів та вихованців.

Література

1. Кошка О. Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність у сучасних закладах освіти. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://volrmk.at.ua/offdocs/recom2014/doslid.pdf>
2. Кремень В.Г. Інноваційність і освіта // Моделі розвитку сучасної української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 11–13 жовтня 2006 р., Черкаси – Сахнівка. – К., 2007. – 240 с.
3. Організатору інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: методичний poradnik / Авт.-упоряд.: І.Н. Євтушенко, Ю.І. Завалевський, С.В. Кириленко, О.І. Киян, К.В. Таранік-Ткачук. – К. – Чернівці: Букрек, 2014. – 420 с.

4. Мирошниченко В.І. Інноваційна діяльність у системі освіти Полтавської області // В.І. Мирошниченко, Г.О. Сиротенко. – Полтава: ПОІППО, 2002. – 48 с.
5. Бережна Т. Дослідно-експериментальна робота у загальноосвітніх навчальних закладах / Т.Бережна // Практика управління закладом освіти. – 2008. – №2 (19). – С. 32–39.
6. Концепція моделі Броварського навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://bnvo.com.ua/node/71>

Анотації

Олена ГАЖАЛА Дослідно-експериментальна робота як чинник інноваційного розвитку освітнього закладу

У статті акцентовано на важливості впровадження інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в освітній заклад. Описано етапи здійснення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня щодо розроблення моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху на прикладі Броварського навчально-виховного об'єднання Броварської міської ради Київської області.

Ключові слова: інновація, інновація в освіті, дослідно-експериментальна робота, модель Школи життєвого успіху.

Елена ГАЖАЛА Опытно-экспериментальная работа как фактор инновационного развития образовательного заведения

В статье акцентировано на важности внедрения инновационной деятельности и опытнo-экспериментальной работы в образовательное заведение. Описаны этапы осуществления опытнo-экспериментальной работы всеукраинского уровня относительно разработки модели учебно-воспитательного объединения как Школы жизненного успеха на примере Броварского учебно-воспитательного объединения Броварского городского совета Киевской области.

Ключевые слова: инновация, инновация в образовании, опытнo-экспериментальная работа, модель Школы жизненного успеха.

Olena HAZHALA Experimental work as a factor of innovation development of the institution

The article deals with the necessity of implementation of innovations and research works in the educational establishments. The stages of implementation of the experimental work at the Ukrainian-wide level as to the development of educational association model like School of life success as exemplified by Brovary educational association of Brovary City Council in Kyiv region have been described.

Keywords: innovation, innovation in education, experimental work, model schools success in life.